

Rättsutredning

- Åtgärder som främjar bostadsbyggande och EU:s statsstödsregler

Vladimir Bastidas Venegas*

*Forskare, Uppsala universitet. Kontaktas på vladimir.bastidas@jur.uu.se.

Publicerad
som bilaga till
Hyresgästföreningens
rapport Finansiering
för fler bostäder.

1. Inledning

Kort uttryckt behandlar denna rapport bedömningen enligt Europeiska Unionens (EU) statsstödsregler av olika specifika åtgärder för att stödja och främja bostadsbyggande.

I synnerhet undersöks möjligheten att använda sig av stöd riktade mot bostadutvecklare med syfte att främja byggandet av hyresrätter som är förenligt med EU:s statsstödsregler, artiklarna 107–108 Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF). Inledningsvis ges en kort översyn över strukturen på statsstödsreglerna (avsnitt 2). Vidare sammanfattas de olika förslagen som utreds i denna rapport (avsnitt 3). I de efterföljande avsnitten redogörs för de olika reglerna och deras tillämpning på de föreslagna åtgärderna (avsnitt 4–6). Rapporten avslutas med kort sammanfattning av slutsatserna (avsnitt 7).

2. En överblick av EU:s statsstödsrätt

EU:s statsstödsrätt måste ses i ljuset av syftet att upprätta en inre marknad. Regler om fri rörlighet eliminerar handelshinder i form av lagstiftning som gör det svårare för kapital, varor, tjänster och personer att röra sig över gränserna mellan olika medlemsstaterna. Regler om konkurrens syftar till att förhindra att privata aktörer snedvrider konkurrens och samhandel. Statsstödsreglerna kompletterar ovannämnda regler genom att hindra att medlemsstaterna genom subventioner och andra typer av stöd stärker inhemska företag och marknader som snedvrider konkurrensen och påverkar samhandeln.

Detta innebär att även sådant stöd som vid en första anblick inte verkar ha effekter på samhandeln, som t.ex. stöd till lokal kommunal verksamhet eller vissa regioner, ändå omfattas av statsstödsförbudet. Stöd till lokala företag kan göra det svårare för utländska företag att ta sig in på den marknaden, eftersom lokala företag blir stärkta av stödet och därmed mer konkurrenskraftiga. Stöd till en större grupp av företag på en lokal marknad eller region kan påverka företagets investeringar på så sätt att de riktas mot den lokala marknaden eller region där det förekommer stöd, vilket i sin tur minskar incitamenten för investeringar i lokala marknader eller regioner i andra medlemsstater.

Statsstödsreglerna omfattar både fördragsregler i FEUF och sekundärrätt, som förordningar, beslut och kommissionens icke-bindande meddelanden och riktlinjer. Huvudregeln följer av artikel 107.1 FEUF som stadgar att stöd är förbjudet när följande kriterier är uppfyllda: åtgärden resulterar i att statliga medel överförs till mottagaren och att överföringen kan tillskrivas staten (statlig intervention); åtgärden måste innebära att mottagaren får en ekonomisk fördel; den ekonomiska fördelen är selektiv, m.a.o. måste gynna vissa företag, marknader eller sektorer; åtgärden resulterar i snedvridningar av konkurrensen; åtgärden påverkar samhandeln.

Vad gäller möjligheten till undantag för statsstöd finns en rad olika relevanta instrument. Fördragsreglerna innehåller olika undantag. Artikel 107.2–3 FEUF och 106.2 FEUF ger möjligheten att undanta visst stöd på vissa undantagsgrunder, men dessa blir främst relevanta när det inte finns andra sekundärrättsliga instrument som kan undanta stödet i det enskilda fallet. Anledningen till varför sekundärrätten i praktiken tillämpas först följer av proceduren gällande statsstöd som förklaras närmare nedan. Det rättsliga instrument som först blir relevant vid utredningen av undantagen är *de minimis*-förordningen.¹ Förordningen ger uttryck för att kommissionen anser att vissa stödmängder

¹ Kommissionens Förordning (EU) nr 1407/2013 av den 18 december 2013 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse, EUT 2013 L 352/1 (*De minimis*-förordningen).

är så små att de är obetydliga och har ingen eller en försumbar påverkan på konkurrensen och samhandeln. Förordningen är inte begränsad till en specifik sektor eller en viss typ av stöd, vilket innebär att den gäller för allt typ av stöd. Det är det enda instrumentet som tillåter en viss mängd stöd i allmänhet (under vissa villkor). Vidare finns andra åtgärder som också utgör försumbart stöd enligt andra förordningar som exempelvis SGEI-förordningen som gäller endast stöd till tjänster av allmänt ekonomiskt intresse.²

Vidare finns rad olika instrument som ger uttryck för undantagen till statsstödsförbudet som återfinns i artiklarna 107.2–3 FEUF och 106 FEUF. Det instrument som främst tillämpas är det s.k. allmänna gruppundantaget (GBER – general block exemption regulation) som undantar ett stort antal kategorier av stöd.³ GBER gäller dock inte för alla kategorier av stöd. Vissa kategorier av stöd exkluderas explicit av förordningens tillämpningsområde och täcks istället in av annan sekundärrätt.⁴ GBER föreskriver specifika regler för varje kategori av stöd, inklusive tröskelvärden vad gäller mängden stöd. Annan sekundärlagstiftning ger undantag för andra kategorier av stöd som t.ex. SGEI-beslutet som undantar visst stöd till olika typer av tjänster av allmänt ekonomiskt intresse.⁵ Alla dessa undantag uppställer specifika krav för att stöd skall kunna ges.

Undantag kan även erhållas genom tillämpningen av fördragsreglerna. Artikel 107.2 FEUF föreskriver att vissa kategorier av stöd, som t.ex. stöd av social karaktär som ges till enskilda konsumenter, är förenlig med den inre marknaden. Formuleringen att stöd *är förenligt* med den inre marknaden innebär att Kommissionen inte har något skönsmässigt utrymme vid bedömningen. Vidare föreskriver artikel 107.3 FEUF att vissa stödkategorier som t.ex. regionalstöd, stöd för att främja kultur, stöd för att främja utvecklingen av vissa sektorer etc., kan anses vara förenliga med den inre marknaden. Formuleringen “kan anses” signalerar att kommissionen har ett skönsmässigt utrymme att inom vissa ramar göra vissa politiska val vid godkännandet av stödet. I praktiken innebär det att när kommissionen i sitt beslut avslagit ett godkännande av stöd så kommer unionsdomstolarna (främst Tribunalen) att endast göra en begränsad prövning av kommissionens bedömningar enligt undantagsreglerna. Artikel 106.2 FEUF ger även möjligheter att ge undantag för stöd som riktas till ett företag för tillhandahållandet av tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (SGEI - services of general economic interest).

En beskrivning bör även ges av övervakningssystemet för statsstöd. De ursprungliga reglerna, dvs. fördragsreglerna, upprättar ett övervakningssystem som bygger på att medlemsstaterna måste anmäla stöd som faller inom Artikel 107.1 FEUF till kommissionen.⁶ Av artikel 108.3 FEUF följer även att medlemsstaterna inte får genomföra stöd före kommissionen har gett sitt godkännande. Av EU-domstolens rättspraxis innebär även skyldigheten enligt artikel 108.3 FEUF att stöd som ges i strid med anmälningsskyldigheten och genomförandeförbudet klassificeras som olagligt stöd, oavsett om stödet efter en prövning mot undantagsreglerna kan förklaras förenlig med den inre marknaden. Det följer även av rättspraxis att olagligt stöd som ges av medlemsstaterna som huvudregel skall återkrävas, även om (den senare fastslagna) förenligheten av stödet med den inre marknaden kan påverka hur mycket pengar som stödmottagaren måste betala tillbaka till staten. Det är viktigt att understryka att givandet att olagligt stöd innefattar lagstridigt handlande från medlemsstatens sida och egentligen inte från stödmottagarens sida. Detta medför att medlemsstaterna kan bli skadeståndsskyldiga gende-

² Kommissionens förordning (EU) nr 360/2012 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse som beviljas företag som tillhandahåller tjänster av allmänt ekonomiskt intresse EUT 2012 L 114/8 (SGEI-förordningen).

³ Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget, EGT 2014 L 187/1 (GBER).

⁴ Enligt artikel 1 GBER, täcker gruppundantaget stöd till vissa sektorer som uttryckligen listas i förordningen och utesluter samtidigt stöd till vissa andra sektorer.

⁵ Kommissionens beslut 2012/21/EU om tillämpningen av artikel 106.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på statligt stöd i form av ersättning för allmännyttiga tjänster som beviljas vissa företag som fått i uppdrag att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse EUT 2012 L 7/3 (SGEI-beslutet).

⁶ Artikel 108.3 FEUF.

mot enskilda (men inte stödmottagaren) vid utbetalning av olagligt stöd som orsakat skada. Det bör dock påpekas att även de enskilda stödmottagarna kommer att drabbas om stödet är olagligt. Som huvudregel är stödmottagaren skyldig att dels betala tillbaka stödet, dels betala ränta för den perioden det haft det olagliga stödet. En skyldighet att betala tillbaka stödet kan därmed få stora konsekvenser för enskilda företag.

Medan de ursprungliga reglerna i fördraget i sig upprättar ett övervakningssystem gällande statsstöd har dessutom Rådet och kommissionen utfärdat ytterligare mer detaljerade regler gällande proceduren och återkrav av olagligt stöd.⁷ Eftersom reglerna inte är relevanta för syftet med denna rapport skall de inte redovisas här. Det räcker med att konstatera att reglerna föreskriver mer i detalj den procedur som beskrivs i fördraget.

Anledningen till varför det är viktigt att nämna proceduren i detta sammanhang är att sekundärrätten som ger undantag för vissa stödåtgärder, som exempelvis *de minimis*-förordningen och GBER, främst har två olika funktioner. Stöd som uppfyller kraven enligt sekundärrätten behöver inte anmälas till kommissionen, även om det kan finnas vissa rapporterings- och publiceringsskyldigheter kopplade till undantagna stödåtgärder. Detta underlättar givandet av stöd eftersom det inte är nödvändigt att gå igenom den betungande proceduren av att anmäla stödåtgärden till kommissionen och den bedömning som kommissionen gör. Sekundärrätten som tillåter visst stöd uppställer också mycket tydligare krav och förutsägbara regler vilket ökar rättssäkerheten, i synnerhet för stödmottagare. På grund av dessa skäl är det praktiskt lämpligt att i första hand söka undanta åtgärder enligt sekundärrättsliga regler och endast i sista hand söka undantag genom en anmälan av stödåtgärden till kommissionen som omgärdas i hög grad av osäkerhet. Kommissionen tycks dessutom själv vilja att stöd främst skall undantas genom sekundärrätten, i synnerhet genom GBER, och slippa hantera anmälningar av stödåtgärder. Utredningen nedan kommer därför främst att fokusera på möjligheterna att undanta enligt sekundärrätten och endast kort och översiktligt beröra möjligheterna till individuella undantag, i synnerhet eftersom den möjligheten är ytterst begränsad och kräver en mycket mer djuplodande analys.

3. En översyn av de olika förslagen

I uppdraget ingår främst att utreda olika åtgärder av mer allmän karaktär som har till syfte att främja bostadsbyggande, och i synnerhet hyresrätter, och dessa åtgärders förenlighet med EU:s statsstödsregler. Dessa åtgärder är: statliga topplån som täcker 10-20 % av finansieringskostnaden med syfte att minska andelen eget kapital vid investeringar av nya bostäder; kontantbidrag; lånegarantier; räntesubventioner. Vidare ingår även att redovisa möjligheterna för hur eventuella smalare stödformer skulle tillämpas i förenlighet med statsstödsrätten.

4. De föreslagna åtgärderna och statstödsförbudet i artikel 107.1 FEUF

4.1 Statlig intervention

Som beskrivits ovan krävs att det har skett någon form av statlig intervention för att statsstödsförbudet i artikel 107.1 FEUF skall kunna tillämpas. Denna analys kan delas upp i två delar. Dels måste det ske någon slags överföring av *statliga medel*.⁸ Dels måste överföringen kunna tillskrivas staten.⁹

I alla förslagen ovan kan det potentiella stödet klassificeras som statliga medel. Kontantbidrag utgår direkt ur statens kassakista. Räntesubventioner, antingen i form av avdrag (från skatter) eller i samband med lån utgivna från staten, innebär en belastning av statens budget (genom att mindre pengar betalas in till staten) och innefattar därmed statliga medel.¹⁰ Lånegarantier anses enligt tidigare rättspraxis belasta statens budget eftersom det finns en risk att statens budget belastas i framtiden om garantin infrias.¹¹ Vad gäller lån, i den mån det sker till förmånliga villkor (alltså under förutsättning att de ges under marknadspriset och därmed utgör en ekonomisk fördel, se nedan avsnitt 4.3) kommer att belasta statens budget. Vad gäller tillskrivandet av stödåtgärden till staten, har domstolen uttalat att de offentliga organen måste ha varit delaktiga när åtgärden vidtog.¹² Det räcker med att lagstiftning bestämmer när stödåtgärden skall vidtas.¹³ I alla förslagen ovan kommer villkoren för att erhålla kontantbidrag, räntesubventioner, lånegaranti, eller förmånliga lån att bestämmas genom statliga regler, vilket innebär att åtgärderna kan tillskrivas staten.

Den enda situationen som eventuellt kräver en djupare analys vad gäller statlig intervention är om offentliga bolag, som kommunala bolag eller Almi, får hantera de medel som används till att ge stöd. Enligt EU-domstolens rättspraxis spelar det ingen roll om en åtgärd som vidtas med hjälp av statliga medel ges direkt från staten eller genom offentliga eller privata organ som inrättats eller utsetts att förvalta stödet.¹⁴ Så länge som medlen står under statens kontroll och därmed under statens förfogande, kan staten använda medlen för att finansiera förmåner till andra företag.¹⁵ För en sådan kontroll krävs att staten har ett dominerande inflytande över organet som förvaltar medlen.¹⁶ Almi (och kommunala bolag) är företag som ägs helt av det offentliga, vilket uppfyller definitionen av kravet på ett dominerande inflytande. Därmed klassificeras även de medel som Almi hanterat som statliga medel. De medel som Almi för nuvarande hanterat tycks även vara reglerade på så sätt att de föreskriver när bolaget ska betala ut stöd.¹⁷ Enligt existerande statliga utredningar skulle ett sådant upplägg även gälla vid utbetalning av t.ex. topplån.¹⁸ Därmed kan ett sådant stöd även tillskrivas staten.

Sammanfattningsvis kommer dessa upplägg oavsett stödform att uppfylla kravet på statlig intervention enligt artikel 107.1 FEUF.

4.2 Mottagaren av en ekonomisk fördel måste utgöra ett företag för att det skall utgöra statsstöd

Ett krav för att artikel 107.1 FEUF skall tillämpas är att mottagaren av stöd utgör ett företag. Enligt EU-domstolens rättspraxis utgör ett företag alla enheter, oavsett form eller ägande, som bedriver ekonomiskt verksamhet, dvs. erbjuder varor eller tjänster i utbyte mot ersättning på en marknad.¹⁹ Det är viktigt att understryka att en enhet på förhand inte kan klassificeras som ett företag eller ett icke-företag. En enhet kan mycket väl ägna sig åt en verksamhet som klassificeras som myndighet-sutövning samtidigt som den ägnar sig åt en annan verksamhet som klassificeras som ekonomiskt.

¹⁹ Congregación, punkterna 41 och 45.

Huruvida enheten i fråga är att anse som ett företag kommer därför att bero på de enskilda omständigheterna i fallet, och i synnerhet på vilken situation som fallet handlar om.²⁰ Detta underavsnitt kommer därför att fokusera på identifieringen av potentiella stödmottagare enligt de förslagen som har skissats ovan, samt på frågan huruvida dessa kan anses utgöra företag enligt EU:s statsstödsrätt. En första uppenbar grupp av stödmottagare utgör bostadsutvecklarna. Dessa kan variera beroende på hur stödåtgärden utformas. Kommunala och privata bostadsbolag, oavsett storlek, utgör utan tvekan företag då de agerar på en marknad genom att hyra ut bostäder till konsumenter i konkurrens med privata aktörer. Bostadsrättsföreningar agerar även de som konkurrenter på en marknad genom att erbjuda bostadsrätter i konkurrens med andra bostadsrättsföreningar. Detsamma torde gälla kooperativa hyresrättsföreningar eftersom även de säljer andelar, i konkurrens med andra kooperativ (och förmodligen även bostadsrätter). Oavsett vilken kategori av fastighetsägare som agerar som en bostadsutvecklare kommer dessa att klassificeras som företag eftersom de, även när de är småskaliga, kommer att konkurrera om att hyra ut bostäder, sälja bostadsrätter eller andelar. De enda som direkt faller utanför företagsbegreppet är individer som bygger sin egen bostad, men dessa är inte relevanta eller intressanta för denna rapport. Skulle förslagen som beskrivits ovan utsträckas till alla bostadsutvecklare träffas inte de förmåner som riktas mot fysiska personer av statsstödsförbudet i artikel 107.1 FEUF eftersom de inte utgör företag.²¹

En andra grupp som kan utgöra stödmottagare är de företag som ger ut lån till bostadsutvecklaren, som t.ex. banker. Som beskrivs nedan medför lånegarantier att en fördel ges till bostadsutvecklaren i första hand, men även att stöd kan utgå till långgivaren (se avsnitt 4.3).²² Om förslagen ovan dessutom utsträckts till privatpersoner som bygger sitt eget hem, skulle även bolångivarna få en förmån. Utlånarna erbjuder sina tjänster i utbyte mot ersättning på konkurrensutsatt marknad och därmed utgör dessa aktörer företag.²³

En tredje berörd grupp utgör de privatpersoner som köper bostadsrätter eller andelar i kooperativa hyresrättsföreningar. De utgör snarare "kunder", eftersom bostadsrättsföreningar och kooperativa hyresrättsföreningar vänder sig till privatpersoner för att erbjuda sina tjänster. Visserligen kan privatpersoner få en förmån genom de förslag som diskuteras ovan. Åtgärder som främjar bostadsutveckling och som sänker kostnader lär även göra det attraktivare eller billigare att genomföra ett bostadsköp eller köp av en andel i en bostadsrättsförening eller hyresrättskooperativ (vilket är meningen med föreslagna stödformerna). Privatpersoner ägnar sig dock inte åt ekonomisk verksamhet som är relevant i detta sammanhang.

En fjärde grupp av företag som potentiellt drar fördelar av de olika förslagen ovan är de företagen som bygger fastigheten, byggbolagen. En ökad efterfrågan innebär att de förmodligen får en ökad försäljning. Som förklaras nedan kan dessa förmodligen inte ses som mottagare av en "ekonomisk fördel" enligt domstolens rättspraxis (se nedan avsnitt 4.3). Icke desto mindre, kan det konstateras, som en utgångspunkt, att dessa aktörer utgör företag som konkurrerar på marknaden för byggandet av fastigheter.

En femte potentiell typ av aktör som kan utgöra stödmottagare är företag genom vilken stödet kanaliseras. Denna fråga avgörs slutligen i bedömningen av vem som anses erhålla en ekonomisk fördel. Den mest intressanta aktören i detta sammanhang utgör Almi Företagspartner AB (Almi). Almi ett bolag som är helägt av det offentliga. Det har föreslagits att eventuellt Almi skulle ge ut statliga

²⁰ Congregación, punkt 44.

²¹ Mortgage Support Scheme, punkt 26; Hungary - Housing loans, punkt 27.

²² Kommissionens tillkännagivande om tillämpningen av artiklarna 87 och 88 i EG-fördraget på statligt stöd i form av garantier EUT 2008 C 155/10 (Tillkännagivandet om garantier), avsnitt 2.3.1.

²³ Mortgage Support Scheme, punkt 27; Hungary - Housing loans, punkt 28.

topplån för att minska andelen eget kapital som bostadsutvecklaren behöver ha vid finansieringen av nybygge eller ombygge av en existerande fastighet.²⁴ Visserligen har Almi själv gett ett negativt remissvar på utredningens förslag, men förslaget ger ändå ett bra exempel på hur ett bolag kan användas som ett instrument för att ge stöd till bostadsutvecklare. Oavsett vilket bolag som utses för att ge statliga topplån, kan diskussionen nedan om Almi ses som ett exempel på hur bedömningen görs av sådant bolag enligt EU:s statsstödsregler. Om Almi kan anses utgöra ett företag i detta specifika sammanhang (eftersom deras andra verksamheter förmodligen inte är relevanta i sammanhanget) är en intressant fråga. Å ena sidan kan det konstateras att Almi skulle erbjuda topplån och därmed konkurrera med de privata aktörer som tillhandahåller eller kan tillhandahålla samma typ av lån. Även om statliga utredningar pekar på att bankerna inte är benägna minska andelen eget kapital för finansieringen av bostadsutveckling, utan tvärtom,²⁵ finns egentligen inget som hindrar företag att erbjuda topplån. En bostadsutvecklare skulle därmed välja mellan Almi och andra privata aktörer som tillhandahåller samma typ av lån. Enligt en traditionell syn på företagsbegreppet torde Almi anses utgöra ett företag. Det kan invändas att Almi inte agerar som ett företag på marknaden eftersom de förmodligen inte skulle ha en valfrihet att bestämma vilka kunder som bolaget ingår kontrakt med och eftersom de medel som används är statliga anslag. Dessa faktorer är emellertid enligt domstolens praxis inte relevanta för frågan om den verksamhet som bedrivs utgör ekonomisk verksamhet. Inte heller verkar Almis föreslagna verksamhet utgöra något som typiskt sett faller inom statens verksamhetsområde och som därmed skulle kunna klassificeras om myndighetsutövning, såvida inte tillhandahållandet av statsstöd är den myndighetsutövning som gör att verksamheten skall anses falla utanför statsstödförbudet. Statliga utredningar pekar dock på att Almis nuvarande verksamhet inte resulterar i statsstöd, vilket innebär att de inte kan anses förvalta statsstöd.²⁶ Enligt den offentliga utredningen som föreslår att Almi ska erbjuda statliga topplån, ska bolaget agera som en marknadsaktör genom att ta ut ränta (pris) på sådana lån och verksamheten skall vara självförsörjande på längre sikt. Därmed torde Almi enligt förslaget agera som ett företag enligt EU:s konkurrensrätt. Frågan om bolaget fångas in av artikel 107.1 FEUF avgörs istället om det kan anses erhålla en ekonomisk fördel (genom att ägna sig åt verksamheten att ge ut statliga topplån) som behandlas i nästa avsnitt.

4.3 Ekonomisk fördel

Huruvida det finns en ekonomisk fördel eller inte måste bedömas i förhållande till varje potentiell stödmottagare. Detta underavsnitt utreder därför om de ovan identifierade potentiella stödmottagarna erhåller en ekonomisk fördel, vilken den ekonomiska fördelen är och eventuella spörsmål gällande kvantifieringen av den ekonomiska fördelen.

En ekonomisk fördel, vilket är ett uttryck för begreppet *stöd*, utgör enligt domstolen och kommissionen förmåner som en mottagare erhåller som den inte skulle erhålla på marknaden, eller uttryckt på ett annat sätt, utan den statliga interventionen.²⁷ Analysen om det finns ett stöd innefattar oftast en jämförelse med en privat aktör. Exempelvis, om staten gör en investering i en privat aktör t.ex. genom uppköp av nyemitterade aktier måste en utredning göras om en privat investerare (private investor) hade gjort samma investering på samma villkor.²⁸ Om fallet rör ett lån blir frågan om en privat aktör (private creditor) hade gett ett lån på samma villkor.²⁹

²⁴ SOU 2017:108, s. 293.

²⁵ SOU 2017:108, s. 189.

²⁶ SOU 2017:108, s. 88.

²⁷ Congregación, punkt 65; Tillkännagivandet om stöd, punkt 66.

²⁸ Tillkännagivandet om stöd, punkt 74.

²⁹ Tillkännagivandet om stöd, punkt 74.

Stödet, i sig, utgörs av den delen i överföringen som avviker från vad som hade gällt enligt marknadsvillkoren. Detta betyder att det nödvändigtvis inte är hela överföringen av statliga medel som utgör stöd. Om ett lån exempelvis sker till en lägre ränta, blir skillnaden mellan marknadsräntan och räntesatsen i den specifika transaktionen som utgör stödet och inte hela lånet i sig.³⁰ Om fallet rör en lånegaranti, är det skillnaden i avgift mellan den specifika transaktionen och marknadsavgiften som skulle utgå för en sådan garanti som utgör stödet, alternativt skillnaden mellan marknadspriset för lånet utan lånegaranti och det pris som företaget faktiskt betalar.³¹ Det finns dock särskilda fall som måste uppmärksammas. Om ett lån ges till ett företag som befinner sig i ekonomiska svårigheter, kan hela lånet utgöra stöd eftersom en bank inte skulle ha gett ett lån till ett sådant företag. Detsamma gäller om staten ger en lånegaranti till ett företag i svårigheter, som annars inte hade fått lånet och som inte hade kunnat få en lånegaranti från en marknadsaktör.³²

Det bör även påpekas att en skillnad måste göras mellan direkta och indirekta fördelar som företag kan få. En direkt fördel föreligger t.ex. om staten ger lån till vissa aktörer, t.ex. bostadsutvecklare, till en förmånlig ränta. Ett indirekt stöd föreligger däremot om en förmån tillkommer någon annan än den direkte stödmottagaren. I fall där medlemsstater exempelvis har subventionerat flygbiljetter för enskilda konsumenter föreligger ett indirekt stöd till de flygbolag som trafikerar de flyglinjer som berörs av stödet, eftersom stödet kan sägas minska priset på de enskilda biljetterna och öka intäkterna för flygbolagen. Vad gäller åtgärder gällande bostäder, har kommissionen uttryckligen funnit att stöd riktat mot privatpersoner (genom en lånegaranti) även resulterat i en indirekt förmån för långivare.³³

Det bör dessutom understrykas att inte varje indirekt fördel eller förmån som tillkommer andra parter än den direkte stödmottagaren nödvändigtvis klassificeras som indirekt stöd. Ett direkt stöd till bostadsutvecklare kommer (troligtvis) även att öka efterfrågan på marknaden för byggtjänster. En sådan fördel för byggmarknaden, som kan komma att anses utgöra en relevant snedvridning av konkurrensen enligt artikel 107.1 FEUF, utgör inte en ekonomisk fördel. För att en indirekt ekonomisk fördel skall anses föreligga krävs att de som kommer att gynnas av åtgärden får en fördel i förhållande till kostnader som de bär i sin verksamhet (som operativa kostnader, investeringar, räntor etc.) och att denna kategori av företag kan identifieras.³⁴ I exemplet ovan kommer givetvis byggbranschen att åtnjuta fördelarna med växande marknad, men för övrigt gynnas företagen inte i termer kostnader eller intäkter för varje enskild marknadstransaktion de ingår. Det faktum att volymen av transaktioner ökar utgör en potentiell snedvridning av konkurrensen (eftersom den marknaden blir mer attraktiv i jämförelse med andra marknader), men inte en ekonomisk fördel vid ingåendet av de transaktionerna.

Det bör även understrykas att kvantifieringen av indirekt stöd är en knepig fråga som varierar från fall till fall. Exempelvis vad gäller lånegarantier som kan medföra indirekta fördelar för en långivare finns inget enkelt sätt att kvantifiera stöd. *De facto* kan en lånegaranti som ges i efterhand i viss mån sätta långivaren i ett mer utsatt läge eftersom riskbedömningen kan påverkas negativt av garantin.³⁵ Detta betyder att utvärderingen om garantin ger en ekonomisk fördel och hur stor fördelen uppgår till beror på omständigheterna i fallet och på en avvägning mellan positiva och negativa effekter på den indirekte stödmottagaren.

³⁰ Se t.ex. kommissionens beslut, ärendena E 2/2005 och N 642/2009, C(2009) 9962 final (Nederländerna - Wocos), punkt 22.

³¹ Kommissionens tillkännagivande om tillämpningen av artiklarna 87 och 88 i EG-fördraget på statligt stöd i form av garantier EUT 2008 C 155/10 (Tillkännagivandet om garantier), avsnitt 2.1 och avsnitt 3.2(d).

³² Se t.ex. Kommissionens beslut, Grekland - Larco, ärende SA.34572, C(2014) 1818 Final (Larco), punkt 77.

³³ Hungary - Housing loans, punkterna 30–36; Mortgage Support Scheme, punkterna 30–31.

³⁴ Kommissionens tillkännagivande om begreppet statligt stöd som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, EUT 2016 C 262/01 (Tillkännagivandet om stöd), punkt 116.

³⁵ Mortgage Support Scheme, punkt 30; Hungary - Housing loans, punkterna 33–34.

Vad gäller de mer specifika förslagen som har redovisats ovan, utgör för det första ett statligt topplån till *förmånliga villkor* en ekonomisk fördel enligt artikel 107.1 FEUF. Även om ett lån inte överhuvudtaget inte hade kunnat erhållas på den fria marknaden, hindrar inte detta att mottagaren kan anses få stöd. Bedömningen fokuserar på om mottagaren hade kunnat erhålla lånet på marknaden och till marknadsvillkor. Det faktum att ett sådant lån antingen inte erbjuds på marknaden eller erbjuds till mycket sämre villkor visar på att mottagaren får något de inte skulle kunna få på den fria marknaden. Det skulle förmodligen även strida mot syftet med statsstödsreglerna att uteslutna sådana situationer från statsstödsförbudet. Enligt undantagsreglerna i fördraget är en förutsättning att stödet löser ett marknadsmisslyckande eller främjar vissa rättviseaspekter (se ovan, avsnitt 2). Ett marknadsmisslyckande kan orsakas just av brist på investeringar pga. brist på kapital och lån. Syftet med statsstödsreglerna är att ge kommissionen möjlighet att övervaka situationer där medlemsstaterna ger stöd för att lösa marknadsmisslyckanden, t.ex. genom att erbjuda finansiering som inte erbjuds i en fri marknad. Som angivits ovan och som förklarats i tidigare statliga utredningar, kommer stöd endast att föreligga om de statliga topplånen ges till *förmånligare* villkor än vad ett företag skulle kunna erhålla enligt marknadsvillkor. Om de statliga topplånen ges till marknadsvillkor finns inget direkt eller indirekt stöd. I den mån ett stöd föreligger kommer det att bestå av skillnaden mellan den marknadsmisslyckande räntan för ett sådant lån och den (förmånligare) räntan som staten tar för lånen ifråga.

På samma rätt kommer riktade räntesubventioner och kontantbidrag att resultera i ekonomiska fördelar för bostadsutvecklarna. Vad gäller dessa åtgärder kan stödet kvantifieras till själva subventionen och kontantbidraget. Det är inte troligt att det kommer att finnas indirekta stödmottagare gällande dessa stödåtgärder. Om subventionerna och kontantbidragen riktas direkt mot bostadsutvecklarna resulterar inte dessa i en minskning av kostnader för t.ex. långivarna, även om ett sådant upplägg kommer att öka efterfrågan för bolån.

Vad gäller förmåner i form av räntesubventioner, kontantbidrag, eller förmånliga lån som riktas mot fysiska personer som bygger egna hem, berör inte dessa företag (se ovan, avsnitt 4.2), vilket innebär att förmånerna inte utgör stöd som fångas in av artikel 107.1 FEUF. Under förutsättning att dessa åtgärder direkt riktas mot de fysiska personerna, lär de inte heller resultera i indirekta stödmottagare.

En mer komplicerad situation föreligger om bostadsutvecklare, oavsett om det rör företag eller fysiska personer, ges en lånegaranti. För det första bör det konstateras att sådana lånegarantier kommer att betraktas som erhållandet av ekonomisk fördel och därmed stöd om de ges under sådana villkor att mottagaren antingen betalar en lägre avgift för garantin eller om det totala priset för lånet som garanteras är förmånligare än vad som hade kunnat erhållas enligt marknadsvillkor. Om sådana lånegarantier riktas mot bostadsutvecklare som är företag utgör åtgärderna stöd och bostadsutvecklarna stödmottagare. För det andra kan garantier även ha effekten att minska kostnaden för långgivaren, men detta beror på det enskilda fallet. Vad gäller lånegarantier som riktas mot fysiska personer innebär detta att indirekt stöd kan komma långivarna till del trots att förmånerna som gynnar den direkta mottagaren av förmånen inte klassificeras som stöd. Enligt kommissionens praxis kan därför sådana lånegarantier klassificeras som stöd.³⁶

Ett spørsmål som slutligen bör diskuteras gäller om ett organ, som t.ex. Almi, som får uppdraget att ge förmåner till bostadsutvecklare även kan anses erhålla statligt stöd. Som ovan konstaterats utgör Almi ett företag både genom den verksamhet som den bedriver för närvarande, men även att det skulle vara att betrakta som företag när den ger topplån till bostadsutvecklare. Enligt kommissionens

³⁶ Mortgage Support Scheme; Hungary - Housing loans.

praxis kan organ som potentiellt utgör företag, anses utgöra organ som endast förvaltar stödet, vilket innebär att de inte anses erhålla stöd. Hur gränsdragningen görs mellan stödmottagare och en renodlad stödförvaltare är inte helt klart. I kommissionen mot Irland - HFA hade den irländska staten garanterat lån som gavs av ett offentligt organ (Housing Funding Agency - HFA) till kommuner för utveckling av s.k. "social housing", dvs. bostäder för vissa grupper i behov av stöd.³⁷ Garantin ansågs inte kunna utnyttjas av HFA för att konkurrera med privata aktörer. Istället ansågs HFA utgöra en "special credit institution" som styrdes i sitt uppdrag av interna regler och agerade som en förlängd arm av staten.

4.4 Selektivitet

Med selektivitet menas att stödet riktas mot vissa företag eller sektorer. Det är viktigt att understryka att selektivitet inte bedöms inom definierade relevanta marknader. Det finns inget krav att stödet missgynnar konkurrenter. Istället görs bedömningen utifrån en jämförelse med andra företag som befinner sig i en rättsligt och faktiskt jämförbar situation. I *World Duty Free* fann domstolen att en viss åtgärd gav stöd till vissa typer av transaktioner (och inte vissa sektorer, branscher eller marknader) var tillräckligt för att selektivitetkravet var uppfyllt.³⁸

I den mån de potentiella stödmottagare som har identifierats ovan anses ha fått en ekonomisk fördel, lär inte selektivitetskriteriet ge upphov till tolknings- eller tillämpningssvårigheter. Förslagen ovan är alla riktade mot specifika sektorer eller grupper av företag. Exempelvis kommer de statliga topplånen endast att erbjudas bostadsutvecklare vilket betyder att en viss sektor främjas i jämförelse med alla andra sektorer som inte erbjuds sådana förmånliga statliga topplån. Detsamma gäller användning av kontantbidrag, räntesubventioner och lånegarantier som riktas mot bostadsutvecklare.

Enligt kommissionens rättspraxis kan lånegarantier även innebära att långivarna anses utgöra stödmottagare. Detta är även en grupp som behandlas förmånligare än andra långivare som inte erbjuder sådana lån. Kommissionen har därför bedömt att sådana åtgärder varit selektiva.³⁹ Därmed kan lånegarantier som riktas mot både företag och fysiska personer och som resulterar i indirekt stöd till långivare utgöra selektiva åtgärder.

4.5 Effekter på samhandeln och snedvridningar av konkurrensen

Kraven på att stödåtgärder skall snedvrیدا konkurrensen och påverka samhandeln berör stödåtgärdens förmåga att resultera i negativa effekter på marknaden och gränsöverskridande effekter på företag, marknader och investeringar. EU-domstolen har i sin rättspraxis uppställt låga krav för att villkoren skall anses uppfyllda. Eftersom det inte finns någon större tvekan om att de föreslagna åtgärderna skulle uppfylla dessa villkor, kommer redogörelsen nedan hållas översiktligt och analysen ytlig. Vad gäller villkoret att stödåtgärden skall snedvrیدا konkurrensen har EU-domstolen funnit att en selektiv ekonomisk fördel leder till en konkurrensfördel för stödmottagaren som påverkar dess konkurrensstyrka. Så länge som stödmottagaren bedriver verksamhet på en marknad där det råder fri konkurrens eller där det skulle kunna råda konkurrens, anses stödet kunna stärka företagets konkurrensförmåga.⁴⁰ Det finns inte heller något krav på att företaget genom stödet skall uppnå en viss marknadsstyrka eller att det *de facto* finns en risk att andra konkurrenter blir utslagna. Även det faktum att ett företag räddas genom stödåtgärden utgör en snedvridning av konkurrensen.

³⁷ Kommissionens beslut, ärende N 395/2005, Irland - HFA, C(2005)4668 final (Irland - HFA), punkterna 30–31.

³⁸ Förenade målen C-20/15 P och C-21/15 P Europeiska kommissionen mot World Duty Free Group SA m.fl., EU:C:2016:981 (*World Duty Free*).

³⁹ Hungary - Housing loans, punkt 37.

⁴⁰ Tillkännagivandet om stöd, punkterna 187-188.

Vad gäller samhandelseffekter av en stödåtgärd tolkas även detta krav väldigt brett. Det krävs inte att verksamheten som stödmottagaren ägnar sig åt är föremål för gränsöverskridande handel, även om det, i sig, är en indikation på samhandelseffekter. Stöd anses främja företagets konkurrensförmåga, vilket kan göra det svårare för utländska aktörer att ta sig in på marknaden. Detta brukar vara tillräckligt för att påvisa en samhandelseffekt.

Vad gäller båda dessa villkor bör det dessutom påpekas att det inte är nödvändigt att påvisa faktiska effekter, utan det räcker med att påvisa att effekterna på konkurrensen och samhandeln är potentiella och sannolika.⁴¹

Om dessa villkor tillämpas på de föreslagna åtgärderna ovan (se avsnitt 3), är det relativt klart att de kommer att stärka de berörda företagens konkurrensförmåga. Räntesubventioner och kontantbidrag minskar kostnader för företagen och stärker deras konkurrensförmåga. Fördelaktiga statliga lån kommer att minska kostnaden, räntan, för de stödmottagarna som får en ekonomisk fördel (se ovan avsnitt, 4.3). Minskade kostnader för de enskilda bostadsutvecklarna gör det enklare att konkurrera och erbjuda tjänster. De statliga lånen har även till syfte att minska risken för bostadsutvecklarna genom att de behöver mindre eget kapital för att starta ett nytt projekt. Risken kan ses som en kostnad som minskar genom stödet. Fördelaktiga statliga garantier har även effekten att minska kostnaden för att finansiera bostadsutveckling såvida inte garantierna ges enligt marknadsvillkor. Därmed kommer den minskade riskerna för långivarna att stärka deras konkurrensförmåga.⁴² Av detta följer att alla åtgärder, eftersom de resulterar i ekonomisk fördel, per automatik kommer att leda till snedvridningar av konkurrensen.

Vidare kommer de föreslagna åtgärderna att åtminstone ha potentiella samhandelseffekter. Det faktum att stödmottagarnas konkurrensförmåga stärks i förhållande till jämförbara aktörer i andra medlemsstater och att det kan bli svårare för utländska aktörer att ta sig på den svenska marknaden innebär att samhandeln sannolikt påverkas.

4.6 Slutsatser

Av det som redovisats ovan följer att så länge de föreslagna åtgärderna genomförs under vanliga marknadsvillkor föreligger inget statsstöd.

⁴¹ Tillkännagivandet om stöd, punkterna 187 och 190.

⁴² Hungary - Housing loans, punkt 37.

5. Kan de föreslagna åtgärderna undantas enligt statsstödsreglerna?

5.1 Möjligheterna att tillämpa de minimis-förordningen

Kommissionen har utfärdat ett undantag från statsstödsförbudet i form av en *de minimis* förordning.⁴³ Med *de minimis* menas att något är av försumbar betydelse och begreppet används för att utesluta tillämpningen av EU:s konkurrensregler på vissa typer av avtal på grundval av EU-domstolens uttalanden att konkurrensbegränsningar genom avtal måste vara *märkbara*. Inom statsstödsrätten innebär *de minimis* att stödet har effekter av mindre betydelse i termer av konkurrenssnedvridningar och samhandeln.⁴⁴ Det bör understrykas att EU-domstolen aldrig har stadgat att märkbarhetsbegreppet eller *de minimis* är relevant för tillämpningen av förbudet mot statsstöd.⁴⁵ Tvärtom har EU-domstolen direkt avvisat argument om att effekterna av statsstöd måste vara märkbara för att förbudet skall kunna tillämpas i ett enskilt fall.⁴⁶ Rådet och Kommissionen har dock använt sig av sina lagstiftningsbefogenheter inom området för att undandra visst stöd från statsstödsförbudet och därmed det notifieringskrav som åläggs medlemsstaterna. Av detta följer att *de minimis*-stöd endast följer av förordningen (och andra *de minimis*-förordningar) och inte av rättstillämpningen av statsstödsförbudet i artikel 107.1 FEUF.

Av *de minimis*-förordningen följer att medlemsstater kan ge ett visst stöd utan att behöva notifiera åtgärden ifråga. Enligt huvudregeln i förordningen utgör detta 200 000 € under en treårsperiod.⁴⁷ Vissa stödåtgärder faller utanför förordningens tillämpningsområde, men kan få stöd genom andra förordningar om *de minimis*-stöd. Vidare måste stödet vara genomsynligt. Det betyder att stödet måste kunna kvantifieras på förhand. För vissa typer av stöd som inkluderar en riskbedömning (och vars genomsynlighet därmed kan ifrågasättas) listas vissa schablonbelopp som gäller för vissa stödformer. Exempelvis vad gäller lån anger *de minimis*-förordningen det högsta lånebeloppet som kan ges under en viss bestämd återbetalningsperiod och kraven på säkerhet för ett sådant lån.⁴⁸ Det bör understrykas att schablonbeloppen i de *de minimis*-förordningen endast finns där för att förenkla beräkningen av tillåtet *de minimis*-stöd. Att schablonbeloppen baseras på låne- eller garantibeloppen betyder inte att dessa alltid utgör stöd, utan beräkningsmetoden används för att klargöra exakt vad som utgör tillåtet stöd enligt förordningen. Givetvis förutsätts att lån och garantier resulterar i en ekonomisk fördel (enligt den bedömning som redovisas i avsnitt 4.3) för direkta eller indirekta stödmottagare för att tillämpningen av *de minimis*-förordningen överhuvudtaget skall vara nödvändigt. En annan mycket viktig del av *de minimis*-förordningen är reglerna om kumulering. Det följer av förordningen att tröskelvärdet gäller det stöd en medlemsstat ger ett specifikt företag och inte stöd som ges för enskilda projekt. Samma företag kan eventuellt få lagligt stöd genom andra regler, t.ex. det generella gruppundantaget, GBER. Ett problem med den första *de minimis*-förordningen var att företagen kunde "toppa" ett redan lagligt statsstöd genom att lägga på *de minimis*-stöd. Enligt reglerna om kumulation i den nuvarande förordningen kan företaget inte kumulera stödet med annat stöd avseende samma stödberättigade kostnader som erhålls genom tillämpningen av andra gruppundantag eller kommissionsbeslut så att den högst angivna stödnivån och stödbeloppet i gruppundantaget eller kommissionsbeslutet överskrids.⁴⁹ Ett företag har däremot vissa möjligheter att kumulera stödet med annat *de minimis*-stöd.⁵⁰

Medan *de minimis*-förordningen på sätt och vis utgör en generös åtgärd i den mån den inte sätter begränsningar till vilken sektor stödet kan riktas mot (jmf med andra instrument som diskuteras

⁴³ *De minimis*-förordningen, artikel 5.2.

⁵⁰ *De minimis*-förordningen, artikel 5.1.

nedan), är det tveksamt om de summor som undantas är tillräckligt stora för att ge verkliga incitament till investeringar till bostadsutveckling. Även schablonbeloppen för lån på € 1 miljon (fem år), alternativt € 500 000 (10 år), tycks vara för små för att på ett effektivt sätt fungera som topplån. Det bör dessutom understrykas att stödet ges till företag som under en 3 års period inte kan få mer stöd. Detta torde per automatik vara ointressant för större bostadsutvecklare på marknaden som sannolikt driver fler projekt än ett under en treårsperiod. Möjligtvis skulle väldigt små aktörer kunna använda sig av en stödordning som ger topplån grundat på *de minimis*-förordningen. Det verkar dock osannolikt att en sådan ordning skulle få något större genomslag på marknaden genom byggandet av fler bostäder.

5.2 Möjligheterna till att tillämpa GBER

Det allmänna gruppundaget, förordning 651/2014 (General Block Exemption Regulation eller GBER), ger möjligheter för medlemsstaterna att ge stöd under de villkor som uppställs i förordningen, utan att anmäla stödet till kommissionen.⁵¹ Däremot finns en skyldighet att registrera vissa stödåtgärden, vilket tillåter kommissionen, allmänheten och i synnerhet konkurrenter att få upplysningar om stödet. Vad gäller vissa stödordningar kan det krävas att medlemsstater ändå anmäler stödet till kommissionen. GBER är ett viktigt instrument då majoriteten stödåtgärder som medlemsstaterna vidtar faller under förordningen. Det tycks dessutom som kommissionen har en striktare syn på individuellt stöd som anmäls, vilket skall ge incitament till medlemsstaterna att tillämpa GBER.

GBER tillämpas på följande sätt.⁵² För det första måste stödåtgärden falla inom en kategori av stödåtgärder som täcks av gruppundantaget (artikel 1 GBER). Vissa kategorier och villkor som är kopplade till stödåtgärdena exkluderas explicit från GBER:s tillämpningsområde enligt artikel 1.2–4 GBER.

För det andra måste stödåtgärden uppfylla vissa allmänna krav (artiklarna 1, 4–9). Artikel 4 GBER ställer upp vissa kvantitativa krav, tröskelvärden, vilka inte får överskridas för att stöd skall kunna undantas enligt GBER. Artikel 5–6 GBER uppställer vissa formella krav om transparens och ansökan om stöd. Vidare förklarar Artikel 7 hur stödet skall beräknas och hur kostnader definieras. Artikel 9 uppställer ytterligare krav på medlemsstaterna om registrering av stöd och vissa informationskrav. Artikel 8 uppställer mycket viktiga begränsningar gällande kumulation av stöd, dvs. i vilken mån en viss verksamhet kan motta stöd genom flera olika stödåtgärder.

Det är viktigt att understryka att de ovannämnda formella kraven är avgörande för att kunna få stöd enligt GBER. Domstolen har varit strikt i sin tolkning av formella krav enligt GBER. I *Eesti Pagar* fann domstolen att kravet på incitamenteffekt enligt den äldre GBER⁵³, vilket innebar att stödmottagaren måste lämna in en ansökan om stöd innan arbetet med projektet påbörjas, inte var uppfyllt om stödmottagaren ådragit sig bindande och ovillkorliga förpliktelser som ett led i projektet innan ansökan om stöd lämnats in.⁵⁴ De villkor som diskuterades i *Eesti Pagar* finns numera i artikel 6 GBER. Incitamenteffekten är vanligtvis ett materiellt villkor som uppställts för individuella undantag t.ex. vid tillämpningen av artikel 107.3c FEUF (se nedan, avsnitt 5.3) och som kräver en individuell (och ofta ekonomisk) bedömning. Domstolens dom i *Eesti Pagar* innebär dock att incitamenteffekten enligt GBER inte bedöms som det skulle bedömas i ett fall gällande ett individuellt

⁵¹ Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget, EGT 2014 L 187/1 (GBER).

⁵² Det bör noteras att i alla de regler som hänvisas till i redovisningen nedan förekommer en mängd olika tekniska begrepp. Många av dessa definieras i artikel 2 GBER.

⁵³ Kommissionens förordning (EG) nr 800/2008 av den 6 augusti 2008 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den gemensamma marknaden enligt artiklarna 87 och 88 i fördraget, EUT 2008 L 214/3 (GBER 2008).

⁵⁴ Mål C-349/17 *Eesti Pagar AS mot Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus och Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium*, EU:C:2019:172 (*Eesti Pagar*), punkt 81.

undantag. Istället tillämpas de formella kraven som stadgas i GBER (som att ansökan skall lämnas in vid en viss tidpunkt).

För det tredje, om de formella kraven enligt artikel 3–9 GBER är uppfyllda, tillämpas det avsnittet i gruppundantagsförordningen som explicit täcker stödåtgärden ifråga. Varje avsnitt innehåller regler som är specifika för en viss kategori av stöd och som dessutom ställer upp detaljerade villkor för specifika stödåtgärder som faller inom den bredare kategorin.

Den mest intressanta regeln i GBER som har använts för att ge stöd till bostadsbyggandet är avsnitt 13 och artikel 56 GBER som rör stöd till lokal infrastruktur. Regeln ger möjligheter för medlemsstaterna att ge stöd till investeringar i lokal infrastruktur som bidrar till att förbättra företagsklimatet och konsumenternas situation.⁵⁵ Stöd får ges för skillnaden mellan de stödberättigade kostnaderna och rörelseresultatet för investeringen.⁵⁶ Enligt artikel 4.1.cc GBER tillämpas ett tröskelvärde på € 10 miljoner eller de totala kostnaderna för infrastrukturprojektet som överskrider € 20 miljoner. Tröskelvärdet är alltså uträknat efter varje enskilt projekt och tidsperioden tycks utgöra livslängden på investeringen, vilket skulle omfatta varje enskilt bostadsprojekt om nu bostäder anses utgöra lokal infrastruktur. Tröskelvärdet verkar således vara ganska högt. De stödberättigade kostnaderna är kostnader för investeringar i materiella och immateriella tillgångar. Kostnaden skall antingen beräknas på förhand, vilket innebär en rimlig beräkning av rörelseresultatet, eller genom en återvinningsmekanism.⁵⁷ Det finns dessutom ytterligare villkor om att uppdrag att driva infrastrukturen skall tilldelas på ett öppet, transparent och icke-diskriminerande sätt och att infrastrukturen skall göras tillgänglig för användare på ett öppet, transparent och icke-diskriminerande sätt till marknadspriser. Vissa typer av infrastrukturer som täcks av andra delar av GBER kan inte undantas enligt artikel 56 GBER.⁵⁸ Det bör även tilläggas att artikel 56 GBER, enligt kommissionen, inte tillämpas om stödåtgärden täcks av en annan regel i GBER.⁵⁹

Ordalydelsen i artikel 56 GBER verkar inte vid en första anblick omfatta bostäder och bostadsbyggande utan andra typer av infrastruktur (än hamnar och flygplatser som faller utanför GBER och idrottsanläggningar som hanteras under artikel 55 GBER). Sådan lokal infrastruktur skulle exempelvis kunna vara lokaler för kontor för näringsverksamhet och/eller industriell verksamhet. Kommissionen har dock uttalat i sin icke-bindande GBER-FAQ att lokal infrastruktur även täcker utveckling av bostäder för hyra.⁶⁰ Samma besked har getts till Regeringskansliet under hand när Sverige tog fram stödåtgärder riktade mot byggandet av studentbostäder.⁶¹ Artikel 56 GBER fanns inte med i kommissionens ursprungliga förslag till det allmänna gruppundantaget utan fogades in sent i lagstiftningsprocessen. Regeln har aldrig diskuterats in en konsultation med medlemsstaterna och andra intressenter.⁶² Omfattningen eller tillämpningsområdet på artikel 56 GBER har därför alltid omgärdats av en viss osäkerhet vilket kommer till uttryck i den juridiska doktrinen och i en svensk utredning.⁶³ Syftet med att inkludera regeln tycks ha varit att undvika eventuellt onödiga anmälning-

⁵⁵ Artikel 56.1 GBER stadgar att "[f]inansiering för byggande eller uppgradering av lokal infrastruktur som avser infrastruktur som på lokal nivå bidrar till att förbättra företagsklimatet och konsumenternas situation och till att modernisera och utveckla den industriella basen ska anses vara förenlig med den inre marknaden i den mening som avses i artikel 107.3 i fördraget och ska undantas från anmälningskyldigheten i artikel 108.3 i fördraget, om villkoren i denna artikel och i kapitel I är uppfyllda."

⁵⁶ Artikel 56.5 GBER.

⁵⁷ Artikel 56.6 GBER.

⁵⁸ Artikel 56.2 GBER.

⁵⁹ Kommissionen, General Block Exemption – Frequently Asked Questions (GBER-FAQ), delen om artikel 56 publicerades i mars 2016, se punkt 246.

⁶⁰ GBER-FAQ, punkt 249.

⁶¹ Hettne, Jörgen, Rättsutlåtande angående offentliga stöd till bostadssektorn, Bostad 2030, Rapportserie; Nr 7, 2018 (Hettne), s. 17.

⁶² Koert van Buiren och Alexander Rose, General Block Exemption Regulation, kapitel 7 i P Werner and V Verouden (eds), *EU State Aid Control – Law and Economics* (Wolters Kluwer 2017), s. 221 ff. (van Buiren & Rose), s. 244.

⁶³ Kommentarer gällande denna regel säger inte så mycket. Se t.ex. Ianus, Ramona, Rusche, Tim Maxian, Orzan, Massimo Francesco, 'Aid Exempted from Notification to the Commission: The General Block Exemption Regulation (GBER), kapitel 5, del III, s. 324 ff., i H C Hofmann and C Micheau, 'State Aid Law of the European Union', Oxford University Press 2016, (Ianus et al.), 337; Leigh Hancker och Phedon Nicolaides, Compatibility of Aid – General Introduction, kapitel 6 i P Werner and V Verouden (eds), *EU State Aid Control – Law*

ar av stöd med lokala effekter.⁶⁴ Artikel 56 GBER verkar inte heller kodifiera tidigare kommissionspraxis. Som det diskuteras i SOU 2015:58 finns det kommissionspraxis där en åtskillnad görs mellan bostäder och infrastruktur. Utredningen hänvisar dock till beslut som uttryckligen gällde utvecklingen infrastruktur (parker, parkering etc.) i områden med s.k. *social housing*.⁶⁵ Det, i sig, innebär inte att bostäder nödvändigtvis enligt tidigare kommissionspraxis inte skulle kunna utgöra infrastruktur. Vidare, som nämns ovan, har kommissionen uttalat att artikel 56 GBER täcker investeringar för bostadsutveckling.

Vad gäller de föreslagna åtgärderna kan alltså artikel 56 GBER tillämpas på investeringsstöd. Detta skulle omfatta eventuella kontantbidrag så länge de uppfyller de olika kraven enligt regeln i gruppundantaget. Regeln i sig tycks inte heller uppställa några hinder för formen på stödet och det finns ingen vägledning om termen investeringsstöd utesluter stöd genom räntesubventioner, förmånliga lån eller lånegarantier. Vad gäller formuleringen i artikel 56 GBER att stöd till lokal infrastruktur skall ha till syfte att förbättra företagsklimatet och konsumenternas situation tycks denna begränsa tillämpligheten av regeln till vissa situationer. Regeln borde inte kunna användas för att ge stöd så fort det föreligger en viss bostadsbrist. Snarare verkar regeln vara utformad för att främja näring inom det område där infrastrukturen är lokaliserad, men det finns ingen vidare vägledning vad gäller detta. Det verkar inte osannolikt att situationer med bostadsbrist kan sammanfalla med de villkoren som ställs upp i artikel 56 GBER som t.ex. att främja näringsverksamhet och konsumenternas situation om de lokala förhållanden där bostadsutvecklingen skall ske är ogynnsamma. Det verkar dock osannolikt att artikel 56 GBER kan tolkas som att allmän bostadsbrist (i landet) skulle kunna rättfärdiga utveckling av lokal infrastruktur utan att de lokala förhållandena kräver särskilda åtgärder för att främja näringsverksamhet och konsumenternas situation. Kravet att användare måste erbjudas tillgång till infrastrukturen till marknadspriser torde inte vara ett hinder för att förena stöd med ett hyrestak som eventuellt ligger under marknadspriset. Enligt kommissionens FAQ tycks begränsningen syfta till att undvika att kommersiella operatörer, dvs. företag, får indirekt stöd genom priser som ligger under marknadspriser. Kommissionen har uttalat att små och medelstora företag som eventuellt får förmåner genom artikel 56 GBER måste uppfylla kraven enligt andra delar i GBER.⁶⁶ Kravet på tillämpningen av marknadspriser torde inte vara ett problem om stödet *endast* rör uthyrning till privatpersoner eftersom dessa inte utgör företag enligt konkurrensrätten (se ovan, avsnitt 4.2) och därför inte utgör stödmottagare.

Sverige har även tillämpat artikel 56 GBER för att utfärda stödordningar. Förordning (2016:881) om statligt investeringsstöd för hyresbostäder och bostäder för studerande grundas på artikel 56 GBER.⁶⁷ Enligt förordningen kan stöd ges bl.a. för byggandet av hyresbostäder när det finns bostadsbrist.⁶⁸ En sådan åtgärd tycks främst syfta till att öka tillgången på bostäder när det råder bostadsbrist. Som nämnts ovan är det inte självfallet att artikel 56 GBER kan tillämpas så fort det råder bostadsbrist. Stödet lämnas vidare i form av ett kontantbidrag och en ansökan om stöd måste lämnas in före projektet har påbörjats. Den senare skyldigheten reflekterar kravet enligt artikel 6 GBER. I stort, utan att gå in på fler detaljer, verkar stödordningen motsvara de krav som ställs upp i GBER, förutom frågan om det grundläggande syftet med stödordningen där det verkar finnas en hög grad av rättsosäkerhet.

and Economics (Wolters Kluwer 2017), s. 193 ff. (Hancher & Nicolaidis), s. 218. Se även SOU 2015:58, s. 225.

⁶⁴ Koert van Buijen och Alexander Rose, *General Block Exemption Regulation*, kapitel 7 i P Werner and V Verouden (eds), *EU State Aid Control – Law and Economics* (Wolters Kluwer 2017), s. 221 ff. (van Buijen & Rose), s. 224.

⁶⁵ Kommissionsärende N395/2005 – Irland.

⁶⁶ GBER-FAQ, punkt 246.

⁶⁷ Förordning (2016:881), 1 §.

⁶⁸ Förordning (2016:881), 2 §.

5.3 Möjligheterna till att erhålla ett individuellt undantag enligt statsstödsreglerna

Artikel 107.2–3 FEUF ger möjligheterna att erhålla ett individuellt undantag för statsstödsåtgärder. För detta krävs att det finns en grund som listas i fördragsreglerna som rättfärdigar statsstödsåtgärden i det enskilda fallet samt att de andra villkoren som följer av rättspraxis och kommissionens olika instrument är uppfyllda.

De mest intressanta reglerna är dels artikel 107.2a FEUF som gäller socialt stöd riktade mot enskilda, samt "slasktratten" i artikel 107.3c FEUF som berör en rad olika rättfärdigande grunder och sektorer. Dessa behandlas nedan. Eftersom uppdraget gäller utredningen av mer allmänna åtgärder med syfte att främja byggandet av hyresrätter, kommer vissa typer av rättfärdigande som främjandet av underutvecklade regioner och miljöskydd som eventuellt skulle kunna användas för att stödja visst bostadsbyggande inte att behandlas nedan.

Enligt artikel 107.2a FEUF är det förenligt med den inre marknaden att ge "stöd av social karaktär som ges till enskilda konsumenter, under förutsättning att stödet ges utan diskriminering med avseende på varornas ursprung". Det är dock tveksamt om förslagen ovan skulle aktualisera denna regel. För det första har det konstaterats ovan att det endast är lånegarantier riktade mot enskilda som skulle resultera i indirekt stöd för långivaren. För det andra, i den mån sådana lånegarantier skulle ges är det tveksamt om de skulle undantas enligt regeln i artikel 107.2a FEUF. Det följer från kommissionspraxis gällande garantier riktade mot enskilda att det har handlat om väldigt särskilda fall. I två beslut gällande Förenade kungariket och Ungern rättfärdigades lånegarantier riktade mot enskilda eftersom de syftade till att möjliggöra för kunderna att överhuvudtaget kunna betala sina bolån och slippa utmätning av fastigheterna.⁶⁹ Det verkar m.a.o. krävas att konsumenter är särskilt missgynnade för att artikel 107.2a FEUF skall kunna tillämpas, vilket inte är utformningen av de specifika åtgärder som diskuteras i denna rapport. I själva verket tycks de konsumentgrupper som skyddas genom artikel 107.2a FEUF ligga nära de konsumentgrupper som anses vara skyddsvärda enligt *social housing*-begreppet som diskuteras nedan.

Enligt artikel 107.3c FEUF kan det vara förenligt med inre marknaden att "stöd för att underlätta utveckling av vissa näringsverksamheter eller vissa regioner, när det inte påverkar handeln i negativ riktning i en omfattning som strider mot det gemensamma intresset". Denna regeln omfattar en rad olika rättfärdigande grunder som t.ex. miljöskydd, främjandet av regioner, stöd för forskning och utveckling (FoU), stöd för utbildning, anställningsstöd för vissa kategorier av anställda, utbyggnad av bredband, främja tillgången till riskkapital, visst investeringsstöd, stöd gällande vissa kostnader inom elsektor, och transporter. Eftersom regeln hänvisar till "utveckling av vissa näringsverksamheter" är rättfärdigande grunden väldigt allmänt hållen. I teorin kan rättfärdigande grunden således användas för en mängd olika skäl. I praktiken är det snarare kommissionens tidigare praxis och riktlinjer som sätter gränser på vilka rättfärdigande grunder som kan anses vara godtagbara.⁷⁰ Vidare uppställer kommissionen ytterligare krav för att en stödåtgärd skall kunna rättfärdigas.⁷¹ Stödåtgärden måste bidra till ett gemensamt mål och syfta till att lösa ett marknadsmisshandling eller främja viss rättvisehänsyn. Åtgärden måste dessutom vara lämplig, nödvändig och proportionell, ge upphov till en s.k. incitamentseffekt och vara transparent. I slutändan görs även en avvägning mellan stödets positiva effekter och negativa effekter på konkurrensen och samhandeln.

⁶⁹ Kommissionens beslut, ärende N 179/2009, UK Homeowners Mortgage Support Scheme, C(2009)3047 (Mortgage Support Scheme), punkt 35; Kommissionens beslut, ärende N 358/2009, Hungary - Support Schemes for Housing loans, C(2009) 5658 final (Hungary - Housing loans).

⁷⁰ Se t.ex. Meddelande från kommissionen – Kriterier vid bedömningen av förenligheten av statligt stöd för anställning av arbetstagare med sämre förutsättningar och med funktionshinder som omfattas av kravet på individuell anmälan EUT 2009 C 188/6; Meddelande från kommissionen – Kriterier vid bedömningen av förenligheten av statligt stöd för utbildning som omfattas av kravet på individuell anmälan EUT 2009 C 188/1.

⁷¹ Se t.ex. listan i Meddelande från kommissionen, Rambestämmelser för statligt stöd till forskning, utveckling och innovation, EUT 2014 C 198/01, punkt 36 och Meddelande från Kommissionen, Riktlinjer för statligt stöd till miljöskydd och energi för 2014–2010, EUT 2014 C 200/1, punkt 27.

Det bör noteras att det inte finns några riktlinjer som direkt ger stöd för att främjandet av byggandet av hyresrätter eller bostadsutveckling som skulle omfattas av och godkännas enligt artikel 107.3c FEUF. Det verkar inte heller som att det finns ett sådant stöd i kommissionens senare praxis. I ett kommissionsbeslut gällande upprättandet av viss typ av stiftelser som skulle undantas från bolagsskatt där stiftelserna (som i själva verket utgjorde en form av kooperativ) skulle kunna behålla reserver uppgående till 30 % av den årliga vinsten, anfördes från den Finländska regeringen att åtgärden antingen inte utgjorde statsstöd eller att den kunde rättfärdigas enligt artikel 107.3c FEUF.⁷² Syftet med åtgärden var bland annat att lösa marknadsmisslyckandet med avsaknaden av investeringar i hyresrätter.⁷³ Kommissionen fann att undantaget från bolagsskatten inte utgjorde stöd men fann att möjligheterna att behålla reserverna utgjorde stöd som inte kunde rättfärdigas eftersom det inte uppfyllde proportionalitetskravet. Beslutet antyder att artikel 107.3c FEUF eventuellt kan åberopas för främjandet av byggandet av hyresrätter eftersom kommissionen fokuserade på proportionaliteten av åtgärden. Det finns dessutom äldre kommissionspraxis där främjandet av investeringar i bostäder kan godtas. I ett kommissionsbeslut gällande Sverige godkände kommissionen avdrag för moms för bostadsutvecklare.⁷⁴ Stödåtgärden var dock snävt utformat så att det endast gällde investeringar i mindre hyresrätter som var primärt riktade mot studenter och mindre hushåll. I beslutet anges även att bostäderna skulle förmedlas genom den kommunala bostadsförmedlingen som skulle ha rätt att tilldela bostäderna till missgynnade hushåll. Det kan ifrågasättas hur stort värde detta äldre beslut har. Å ena sidan ger beslutet stöd för att artikel 107.3c FEUF kan åberopas för att åtgärder som främjar byggandet av hyresrätter. Å andra sidan täcks numera den sortens stödåtgärder förmodligen av artikel 56 GBER. Senare kommissionspraxis gällande stödåtgärder som främjar bostadsbyggande verkar undanta dessa främst som en SGEI när åtgärden gäller *social housing*. Ser man till ärendet från 2003, *Sverige - bostadsbyggande*, tycks syftet med åtgärden ha legat ganska nära det som brukar klassificeras som *social housing* även om kommissionsbeslutet inte hindrade bostadsförmedlingarna att tilldela bostäderna till icke-missgynnande hushåll. Även om inget tycks direkt tala emot möjligheten att få ett individuellt undantag enligt artikel 107.3c FEUF för en mer allmän åtgärd än den som godtogs i *Sverige - bostadsbyggande*, föreligger en viss tveksamhet om kommissionen skulle godta en bredare och mer långtgående stödåtgärd än det som redan godtas enligt artikel 56 GBER. Som nämnts ovan, tycks inte allmän bostadsbrist i sig uppfylla villkoren i artikel 56 GBER.

⁷² Kommissionens beslut, ärende N 131/2009, Finland - REIT, C(2010) 2974 (Finland - REIT).

⁷³ Finland - REIT, punkt 4.

⁷⁴ Kommissionens beslut, ärende N 40/2003, Sverige - Åtgärder för främja visst bostadsbyggande, C(2003) 1762 final (Sverige - bostadsbyggande).

6. Möjligheterna att ge ersättning eller stöd för tillhandahållandet av en SGEI

Som ovan nämnts under avsnitt 2, kan statsstödsåtgärder även undantas enligt artikel 106.2 FEUF. Artikel 106.2 tillåter undantag för tillhandahållandet av tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (SGEI). Detta aktualiserar frågan om hur stödåtgärder eller ersättning för tillhandahållandet av en SGEI bedöms enligt EU-rätten.

Under artikel 107.1 FEUF har EU-domstolen genom *Altmark* fastslagit när ersättning som utgår för tillhandahållandet av SGEI utgör statsstöd. Vad gäller möjligheten till undantag utgör 106.2 FEUF ett specifikt undantag för SGEI. Det har dessutom utfärdats två instrument genom sekundärrätten som ger uttryck för artikel 106.2 FEUF. Dels finns en SGEI-förordning gällande *de minimis*-stöd för tillhandahållandet av SGEI.⁷⁵ Dels finns ett kommissionsbeslut som fungerar likt ett gruppundantag gällande stöd för tillhandahållandet av en SGEI.⁷⁶ Precis som GBER och *de minimis*-förordningen innebär de två sekundärrättsliga instrumenten om SGEI att stödåtgärden inte behöver anmälas till kommissionen.

Redogörelsen nedan kommer därför att först fokusera på vad som utgör en SGEI för att sedan gå in på tillämpningen av de olika reglerna som specifikt gäller för tillhandahållandet av en SGEI.

Det bör även understrykas att den enda åtgärden som förmodligen är relevant för hela detta avsnitt är kontantbidrag. Med tanke på att diskussionen nedan gäller kompensation för tillhandahållandet av en SGEI verkar det opraktiskt att utge en sådan ersättning genom förmånliga lån, räntesubventioner och lånegarantier, i synnerhet eftersom stödet måste beräknas på förhand och korrelera med de merkostnader som orsakas av tillhandahållandet av en SGEI.

6.1 Definitionen av en SGEI och främjande av bostadsbyggande

Centralt för tillämpningen av SGEI-förordningen, SGEI-beslutet och Artikel 106.2 FEUF är definitionen av en SGEI. Det brukar regelmässigt sägas att sådana tjänster är betydelsefulla för konsumenter, öppna för alla konsumenter och tillhandahålls på lika villkor.⁷⁷ Medan de egenskaperna typiskt sett kan hänföras till verksamheter som klassificeras som SGEI, har inte EU-domstolen alltid ställt upp dessa krav eller strikt tillämpat dem i sin rättspraxis.⁷⁸

Det är viktigt att understryka att medlemsstaterna har ett visst skönsmässigt utrymme att själv bestämma vad som skall klassificeras som en SGEI. Det är först när en sådan klassificering *uppenbart* är felaktigt som EU-domstolen inte kommer att godta klassificeringen i ett enskilt fall. Det betyder inte att alla klassificeringar av en verksamhet som SGEI kommer att godtas. Det krävs oftast att det finns någon form av marknadsmisslyckande eller rättviseproblem i grunden som måste avhjälpas genom att anförtro ett företag med tillhandahållandet av tjänsterna ifråga. Om tjänsterna redan tillhandahålls på den fria marknaden på ett tillfredställande sätt, kan inte verksamheten klassificeras som en SGEI.⁷⁹

Typiska tjänster som har klassificeras som SGEI är t.ex. posttjänster, hantering av avfall, lotstjänster. Det handlar oftast om att främja grundläggande samhällstjänster på sådana villkor att de är tillgängliga för alla användarna. Posttjänster utgör ett bra exempel på detta. Tidigare utgjorde dessa tjänster en grundläggande samhällsfunktion eftersom medborgarna i medlemsstat måste kunna kommunicera

⁷⁵ Mål C-171/17 Europeiska kommissionen mot Ungern, EU:C:2018:881 (*Kommissionen mot Ungern*), punkterna 56–58; Meddelande från kommissionen – Europeiska unionens rambestämmelser för statligt stöd i form av ersättning för offentliga tjänster, EUT 2012 C 8/15 (Rambestämmelser om SGEI).

med myndigheter, företag och varandra. Genom att anförtro ett företag att tillhandahålla dessa tjänster som en SGEI till en rimlig kostnad och på lika villkor till alla medborgare kunde medlemsstaterna säkerställa att alla medborgare skulle kunna använda sig av detta kommunikationsmedel. Vidare kunde posttjänsterna till viss del *subventioneras* i områden där kostnader för användare skulle bli för höga om tjänsterna tillhandahölls på marknadsvillkor.

Det är viktigt att peka på att en klassificering av en viss tjänst inom ett visst område som en SGEI inte betyder att tjänsten alltid och under alla omständigheter utgör en SGEI. Ett bra exempel på detta är utbyggnaden av bredband som tillhandahålls av marknaden till överkomliga priser och god kvalitet inom urbana områden, men som kan vara olönsamt och dyrt att tillhandahålla i glesbygdsområden. Kommissionen har därför uttalat att under vissa villkor kan utbyggnaden av bredband utgöra en SGEI.⁸⁰

Den fråga som aktualiseras i denna utredning är i vilken utsträckning som främjandet av bostadsbyggande, i synnerhet hyresrätter, skulle kunna klassificeras som en SGEI. Argumentet som skulle tala för en sådan bedömning är att tillgången till bostäder inte är tillräckligt, i synnerhet hyresrätter, som är en bostadsform som är mer tillgänglig för en bredare del av befolkningen. Medan förklaringen till varför bostadsbyggandet inte är tillräckligt är knappast entydigt i de utredningar som finns, anges som en delförklaring att det finns en stor andel svaga marknader där det inte är lönsamt att investera i bostadsbyggande. Detta beror på att marknadsvärdet på fastigheterna är alldeles för låga i jämförelse med de investeringar som måste göras för att utveckla fastigheterna ifråga.⁸¹ De förslag som har redovisats ovan i avsnitt 3 utgör därför åtgärder av mer allmän karaktär som eventuellt skulle kunna öka lönsamheten vid utvecklingen av nya bostäder.

Ett problem med argumentationen ovan är att syftet med åtgärderna är allmänt hållen och därför verkar oförenlig med existerande kommissionspraxis där främjandet av bostadsbyggande har godtagits som en SGEI. Kommissionen anser att s.k. *social housing* kan rättfärdiga stödåtgärder enligt artikel 106.2 FEUF. I SGEI-beslutet, som diskuteras mer i detalj nedan, har exempelvis kommissionen stadgat att *social housing* rör tillhandahållandet av bostäder till vissa svagare grupper som annars inte har tillgång till bostäder under vanliga marknadsvillkor.⁸² Baserat på samma argument fann kommissionen *Nederländerna - Wocos* att stödåtgärderna ifråga kunde rättfärdigas under artikel 106.2 FEUF eftersom de rörde *social housing*.⁸³ Enligt beslutet gjorde den höga efterfrågan för fastigheter att marknadspriserna för bostäder blev såpass högt att det var svårt för mindre bemedlade grupper ha råd med marknadshyror.⁸⁴ I beslutet uttalade kommissionen uttryckligen att *social housing* kan utgöra en SGEI när det riktas mot särskilt förfördelade och social utsatta grupper och medlemsstaterna har ett skönsmässigt utrymme i valet av storleken på gruppen och hur regelsystemet baserat på en sådan grupp skall utformas. Det bör även noteras att kommissionen godtog den nederländska stödåtgärden först efter ändringar som syftade till att just avgränsa de grupper som stödåtgärden riktades mot från att ha varit en mer allmän åtgärd som hade gett större tillgänglighet till konsumenter i alla inkomstgrupper.⁸⁵ Nederländerna avgränsade målgruppen till de hushåll som hade inkomster lägre än € 33 000 per år. Ett liknande synsätt tillämpades av kommissionen i *Irland - HFA*.⁸⁶

⁸⁰ Meddelande från kommissionen, EU:s riktlinjer för tillämpning av reglerna för statligt stöd på snabb utbyggnad av bredbandsnät, EUT 2013 C 25/01 (Riktlinjer om bredband), punkterna 19–25.

⁸¹ SOU 2017:108, s. 160.

⁸² Kommissionens beslut 2012/21/EU om tillämpningen av artikel 106.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på statligt stöd i form av ersättning för allmännyttiga tjänster som beviljas vissa företag som fått i uppdrag att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse, EUT 2012 L 7/3 (SGEI-beslutet), ingressen, grund 11.

⁸³ Kommissionsbeslut, *Nederländerna - Wocos*, ärende E 2/2005 och N 642/2009, C(2009) 9963 final (*Nederländerna - Wocos*).

⁸⁴ *Nederländerna - Wocos*, punkt 51.

⁸⁵ *Nederländerna - Wocos*, punkt 56.

⁸⁶ Kommissionens beslut, ärende N 395/2005, *Irland - HFA*, C(2005)4668 final (*Irland - HFA*), punkterna 49–50.

Av detta följer att de åtgärder som skissats ovan, under förutsättning att de innefattar stöd och inte avgränsas till specifika konsumentgrupper, inte skulle anses förenliga med kommissionens syn på *social housing*. För att kunna åberopa SGEI som ett rättfärdigande för stöd krävs därmed att åtgärderna avgränsas till främjandet av bostadsbyggande för vissa konsumentgrupper. Kommissionens synsätt tycks baseras på att främjandet av byggandet och tillhandahållandet av bostäder utgör en SGEI eftersom det finns beaktansvärda rättviseskäl. Det föreligger inte ett egentligt marknadsmisslyckande eftersom det finns tillgång till bostäder på marknaden. Problemet är snarare att marknadsvillkoren resulterar i att vissa socialt utsatta grupper faller "utanför" marknaden. Det verkar därmed som om kommissionen i allmänhet inte skulle acceptera ett generellt argument om allmän bostadsbrist. Det kan givetvis ifrågasättas om kommissionens definition av SGEI i detta sammanhang är korrekt. Det tycks vara en svår uppgift att bestämma när ett "rättviseproblem" föreligger pga. att det bostadsutbud som finns inte är tillfredställande eftersom den större konsumentgruppen inte får tillgång till bostäder till den grad och till de villkor som statsmakten anser acceptabelt. Och det är kanske pga. detta skäl som kommissionen tenderar att acceptera avgränsningar till vissa på förhand bestämda konsumentgrupper. Det är dock viktigt att understryka att i slutändan finns inget som hindrar Sverige att utmana kommissionens syn på en SGEI gällande bostadsutbudet och låta EU-domstolen slutligen avgöra frågan.

Det följer dessutom från svenska offentliga utredningar att *social housing* som koncept anses vara problematiskt från ett politiskt perspektiv. Av historiska skäl har det i Sverige varit känsligt att vidta riktade åtgärder mot specifika socialt utsatta grupper och det har därför inte funnits en avgränsad social bostadsmarknad.⁸⁷ I grunden är problemet *social housing* att det eventuellt skulle kunna leda till segregation.⁸⁸ Icke desto mindre, har under senare år vissa svenska stödåtgärder för att främja bostadsutveckling ändå riktats mot specifika grupper som borde klassificeras som *social housing* (se nedan).

6.2 SGEI och Altmarkkriterierna

Tillhandahållandet av en SGEI innebär ofta att staten (i vid mening) på olika sätt ersätter tillhandahållaren av tjänsten. Uppenbarligen innebär en sådan ersättning att statliga medel överförs till ett företag och tidigt uppstod frågan om dessa överföringar skulle kunna ses som statsstöd. I *Altmark*⁸⁹ fick EU-domstolen göra bedömningen om ersättning, i sig, alltid ska ses som stöd (för att sedan eventuellt undantas) eller om det endast utgör stöd under vissa villkor. Det bör understrykas att de s.k. Altmarkkriterierna som fastslogs i fallet rör specifikt tillämpningen av kriteriet ekonomisk fördel enligt Artikel 107.1 FEUF (se ovan, avsnitt 4.3).⁹⁰ Om Altmarkkriterierna är uppfyllda föreligger ingen ekonomisk fördel, vilket innebär att ersättningen i det enskilda fallet faller utanför artikel 107.1 FEUF. Om nu en ekonomisk fördel föreligger, räcker inte det för att statsstödsförbudet skall kunna tillämpas. Övriga rekvisit i artikel 107.1 FEUF måste även vara uppfyllda. Det bör dessutom påpekas att EU-domstolen inte använder begreppet SGEI utan Public Service Obligation (PSO) i *Altmark*. Om det finns en skillnad mellan begreppen SGEI och PSO kan diskuteras. I praktiken torde en SGEI omfattas av begreppet PSO och en distinktion mellan begreppen torde inte ha någon betydelse för redovisningen nedan.

Enligt *Altmark* måste fyra villkor vara uppfyllda för att ersättningen till en tillhandahållare av en SGEI inte skall utgöra en ekonomisk fördel.⁹¹ För det första måste tillhandahållaren av tjänsten ifråga ha *ålagts* skyldigheten att tillhandahålla tjänsten och tjänsten måste vara klart definierat. För det andra måste de parametrar som bestämmer beräkningen av ersättningen skall vara fastställda på förhand

⁸⁷ SOU 2015:1558, s. 380–381, 592. SOU 2017:108, s. 269.

⁸⁸ SOU 2015:1558, s. 595–596.

⁸⁹ Mål C-280/00 *Altmark Trans GmbH och Regierungspräsidium Magdeburg mot Nahverkehrsgesellschaft Altmark GmbH*, i närvaro av Oberbundesanwalt beim Bundesverwaltungsgericht, EU:C:2003:415 (*Altmark*).

⁹⁰ *Altmark*, punkterna 83–88.

⁹¹ *Altmark*, punkterna 88–93.

på ett objektivt och öppet sätt. För det tredje får inte tillhandahållaren av tjänsten överkompenseras i förhållande till kostnader som orsakas av tillhandahållandet av tjänsten. Kompensation får även inkludera en rimlig vinst. Slutligen, om inte tillhandahållaren har utsetts genom ett upphandlingsförfarande, måste ersättningen bestämmas utifrån de kostnader som ett genomsnittligt och välkött företag skulle ha.

Det är tveksamt i vilken omfattning *Altmark* är intressant för denna utredning. Förslagen ovan i avsnitt 3 gäller allmänna åtgärder som syftar till att ge stöd för att främja bostadsbyggande på marknaden i allmänhet och inte anförtro vissa bolag att tillhandahålla allmännyttiga tjänster.

6.3 Tillämpningen av SGEI-förordningen och SGEI-beslutet

Upplägget i SGEI-förordningen är mer eller mindre densamma som *de minimis*-förordningen som har diskuterats ovan. SGEI-förordningen ger ett undantag för försumbart stöd upp till € 500 000 under en treårsperiod.⁹² Stöd som uppfyller villkoren i SGEI-förordningen behöver inte anmälas till kommissionen, men det finns vissa skyldigheter för medlemsstaterna att sammanställa information om stöd som ges enligt förordningen och ge upplysningar om stödet till kommissionen.⁹³ Stödet måste även vara genomsynligt, m.a.o. måste det kunna kvantifieras enligt de metoder som anges i förordningen.⁹⁴ Även SGEI-förordningen innehåller kumulationsregler, t.ex. att stödet som undantas enligt förordningen inte får kumuleras med annan kompensation för samma tjänst oavsett om den senare ersättningen utgör statligt stöd eller inte.⁹⁵

Vidare bör det understrykas, även om det inte direkt följer av artiklarna i förordningen, att medlemsstaten måste ge företaget i uppdrag att tillhandahålla en SGEI.⁹⁶ Uttalandet finns i ingressen, vilket i sig inte utgör ett rättsligt bindande uttalande, men ingresser i unionsrättsliga instrument brukar användas som tolkningsunderlag vid tillämpningen av de rättsligt bindande artiklarna som återfinns i förordningar och direktiv. Artikel 1 SGEI-förordningen begränsar tillämpningsområdet till företag som har anförtrotts att tillhandahålla en SGEI och ingressen torde vara relevant för tolkningen av den regeln. Visserligen uttalas i ingressen att kraven för uppfyllandet av regeln i artikel 1 SGEI-förordningen inte är lika högt ställda som enligt SGEI-beslutet (se nedan). Stödmottagaren ”bör därför skriftligen ha fått i uppdrag att tillhandahålla den tjänst av allmänt ekonomisk intresse för vilken stödet beviljas”.

Vad gäller SGEI-beslutet ger det ett undantag till vissa kategorier av SGEI som listas upp i beslutet.⁹⁷ Enligt denna lista inkluderas socialt subventionerade bostäder (*social housing*).⁹⁸ Det bör noteras att beslutet inte sätter någon beloppsgräns för hur stor kompensation som får ges till *social housing* enligt undantaget. Detta har förklarats med att det ansågs olämpligt att sätta en beloppsgräns pga. av tjänsternas särskilda karaktär.⁹⁹ Om inte SGEI:n i ett enskilt fall listas upp i beslutet som en av de kategorier där det inte gäller några beloppsgränser, gäller en allmän beloppsgräns på € 15 miljoner för stöd till SGEI förutom stöd gällande transport eller infrastruktur för transport.¹⁰⁰ Som tidigare påpekats av

⁹² SGEI-förordning, artikel 2.2.

⁹³ SGEI-förordningen, artiklarna 2.1 och 3.

⁹⁴ SGEI-förordningen, artikel 2.4.

⁹⁵ SGEI-förordningen, artikel 2.6–8.

⁹⁶ SGEI-förordningen, ingress, punkt 6.

⁹⁷ Kommissionens beslut 2012/21/EU om tillämpningen av artikel 106.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på statligt stöd i form av ersättning för allmännyttiga tjänster som beviljas vissa företag som fått i uppdrag att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse, EUT 2012 L 7/3 (SGEI-beslutet), artikel 2.1.a.

⁹⁸ SGEI-beslutet, artikel 2.1.c.

⁹⁹ Indén, Tobias, EU:s statsstödsrätt – EU-rättens krav och den nationella rättens utmaningar, Lustus förlag, 2013 (Indén), s. 202.

¹⁰⁰ SGEI-beslutet, artikel 2.1.a.

Hettne, innebär reglerna att bostadspolitiska stödåtgärder som faller utanför *social housing* eventuellt skulle kunna undantas enligt den allmänna regeln på € 15 miljoner.¹⁰¹ Stöd som uppfyller kraven enligt beslutet behöver inte anmälas till kommissionen enligt artikel 108.3 FEUF.¹⁰² Det är även viktigt att påpeka att tillhandahållare av en SGEI måste ha ålagts en sådan skyldighet för att beslutet skall vara tillämpligt.¹⁰³ Ett mycket viktigt villkor är att tillhandahållaren får inte överkompenseras i ljuset av de regler i beslutet som gäller för beräkningen av ersättningen.¹⁰⁴ Att en viss verksamhet klassificeras som en SGEI enligt beslutet ger inte medlemsstater *carte blanche* att alltid betala ut maximalt enligt beslutet till enskilda projekt. Stödet måste korreleras med de kostnader som bärs av stödmottagaren för tillhandahållandet av en SGEI. Vidare måste medlemsstaterna rapportera stöd som ges enligt beslutet till kommissionen.¹⁰⁵

Som förklarats ovan (avsnitt 5.4.1), är den största begränsningen enligt dessa instrument att utforma åtgärden så att den är förenlig med kommissions syn på *social housing*. Visserligen, som påpekats av Hettne, kan SGEI-beslutet i teorin användas för andra bostadsåtgärder som inte klassificeras som *social housing* så länge de faller inom begreppet SGEI. Den kommissionspraxis som redovisats talar emellertid emot en sådan tolkning av begreppet SGEI. Ser man till kommissionens beslutspraxis tycks grupper som anses utgöra legitima målgrupper för *social housing* vara konsumentgrupper som har mycket svårt att få tillgång till bostadsmarknaden under normala marknadsvillkor. I övrigt kan det konstateras att reglerna enligt SGEI-beslutet är väldigt generösa med tanke på att det inte finns ett beloppstak på stödet. Visserligen begränsas beloppstaket av reglerna i SGEI-beslutet hur ersättning skall beräknas, men själva beloppstaket är mer generöst än artikel 56 GBER. En annan viktig skillnad är att ett företag måste anförtros uppdraget att tillhandahålla en SGEI. SGEI-beslutet är därmed inte tillgänglig för alla företag som vill investera bostadsbyggande utan kräver t.ex. att en kommun ålagt företaget skyldigheten att tillhandahålla *social housing*.

Det bör understrykas att de förslag som nämns i avsnitt 3 utgör allmänna åtgärder i form av t.ex. generella fördelaktiga lån som skulle vara tillgängliga för alla bostadsutvecklare. Sådana åtgärder är på förhand inte anpassade efter de specifika kostnader som en stödmottagare skulle ha för att tillhandahålla en SGEI och passar därför inte in med den stödordning som tilläts enligt SGEI-beslutet.

I Sverige har förordning (2016:880) om statligt stöd för att anordna och tillhandahålla hyresbostäder och bostäder för studerande utfärdats med SGEI-beslutet som grund. Förordningen tycks ha samma tillämpningsområde som förordning (2016:881) som utfärdats på basis av artikel 56 GBER (se ovan, avsnitt 4.7). Förordningen tillåter stöd för att främja byggandet av studentbostäder och där det råder bostadsbrist i kombination med en befolkningstillväxt.¹⁰⁶ Som uttryckts ovan, tycks kommissionens syn på *social housing* vara begränsat till konsumentgrupper som inte skulle tillgång till bostadsmarknaden under normala marknadsvillkor. Medan detta kan träffa studenter och socialt utsatta grupper, är det tveksamt om alla konsumenter som befinner sig i områden med en bostadsbrist kan ses som konsumentgrupper som alla utesluts från tillgång till bostadsmarknaden. Förordningen tycks bygga på ett antagande att alla konsumentgrupper som efterfrågar hyresrätter utgör missgynnade grupper enligt kommissionens praxis.

¹⁰¹ Hettne, Jörgen, Rättsutlåtande angående offentliga stöd till bostadssektorn, Bostad 2030, Rapportserie; Nr 7, 2018 (Hettne), s. 20.

¹⁰² SGEI-beslutet, artikel 3.

¹⁰³ SGEI-beslutet, artikel 4.

¹⁰⁴ SGEI-beslutet, artikel 5.

¹⁰⁵ SGEI-beslutet, artikel 9.

¹⁰⁶ Förordning (2016:880) om statligt stöd för att anordna och tillhandahålla hyresbostäder och bostäder för studerande, 2 §.

6.4 Tillämpningen av artikel 106.2 FEUF

Artikel 106.2 FEUF utgör ett allmänt undantag från fördragsreglerna som tillämpas på tillhandahållandet av SGEI. Den entitet som tillhandahåller SGEI:n måste för det första ha *anförtrotts* uppdraget genom någon form av ett rättsligt instrument, vanligtvis en rättsakt, men i vissa fall kan ett avtal vara tillräckligt. Vidare måste entiteten klassificeras som ett företag enligt konkurrensrätten. Vidare måste tjänsterna ifråga klassificeras som en SGEI som diskuterats ovan under avsnitt 5.4.1.

Tillämpningen av fördragsreglerna, inklusive statsstödsreglerna, kan uteslutas om de rättsligen eller i praktiken hindrar tillhandahållaren av SGEI:n från att fullgöra de uppgifter som har anförtrotts företaget av medlemsstaten. Handeln får inte heller påverkas negativt i en sådan utsträckning att det står i strid med Unionens intressen. Det är viktigt att understryka att ett "hinder" enligt denna regel innefattar situationen då företaget inte kan utföra (och erbjuda) tjänsterna till de villkor som medlemsstaten har bestämt, som t.ex. att tjänsterna skall erbjudas till ett visst (lågt) pris eller andra gynnsamma villkor. Det är även viktigt att poängtera att tillämpningen av fördragsreglerna inte behöver riskera den finansiella situationen av företaget som har anförtrotts att tillhandahålla en SGEI för att tillämpningen av fördragsreglerna skall utgöra ett hinder. Slutligen, i den svåra fallen, måste även en avvägning göras mot de negativa konsekvenserna på handel på den inre marknaden, vilket kan ses som ett proportionalitetstest.

I kontexten att ett företag erhållit statsstöd för tillhandahålla en SGEI måste ersättningen vara nödvändig men även tillräckligt för att företaget skall kunna tillhandahålla tjänsterna ifråga. Som huvudregeln anses överkompensation inte utgöra en proportionell ersättning och är därmed oförenlig med artikel 106.2 FEUF.¹⁰⁷

Precis som har diskuterats ovan gällande SGEI-förordningen och SGEI-beslutet är nyckeln till tillämpningen av artikel 106.2 FEUF frågan om det som faktiskt omfattas av begreppet SGEI. Med tanke på att det torde vara samma begrepp enligt artikel 106.2 FEUF och SGEI-beslutet är det tveksamt om tillämpningen av de olika instrumenten skiljer sig åt i någon märkbar mening. I synnerhet med tanke på att SGEI-beslutet inte sätter ett beloppstak för stöd är det tveksamt om tillämpningen av fördragsregeln ger ett mervärde.

¹⁰⁷ Meddelande från kommissionen – Europeiska unionens rambestämmelser för statligt stöd i form av ersättning för offentliga tjänster, EUT 2012 C 8/15 (Rambestämmelser om SGEI), punkt 48.

7. Slutsatser

För det första konstateras att de olika förslagen är oproblematiske om åtgärderna vidtas enligt normala marknadsvillkor. Motsatsvis, kommer alla åtgärder i den mån de är riktade mot företag att utgöra stöd. Åtgärder som är riktade mot privatpersoner kommer sannolikt att falla utanför statsstödsreglerna, förutom lånegarantier som kan resultera i indirekt stöd till långivaren och därför kan fångas in av statsstödsförbudet i artikel 107.1 FEUF.

För det andra är det mest sannolikt att effektivt stöd, genom kontantbidrag, kan lämnas med hjälp av artikel 56 GBER. Även om det har ifrågasatts ovan huruvida stöd kan lämnas i situationer av allmän bostadsbrist, tycks regeln, vid en jämförelse med de andra reglerna som har utretts i denna rapport, åtminstone lämna utrymme för att ge stöd inom områden där det råder bostadsbrist eftersom de lokala förhållandena kommer att uppfylla de krav som uppställs enligt regeln. Det verkar även troligt att sådant stöd borde ges genom kontantbidrag i ljuset av hur stödet skall beräknas enligt artikel 56 GBER. De allmänna åtgärderna som nämns i avsnitt 3 tar inte hänsyn till de specifika merkostnaderna som bärs av stödmottagaren. Att utforma ett allmänt regelverk för att ge förmånliga lån och samtidigt beaktar de specifika kostnaderna för stödmottagaren kommer i slutändan ändå att kräva bedömningar av det enskilda fallet för att respektera de villkor som ställs upp av artikel 56 GBER. Det torde inte kunna anges på förhand i sådan lagstiftning exakt den ”rabatt” alla stödmottagare skulle kunna få genom ett förmånligt lån.

För det tredje har utredningen funnit att det är tveksamt om bostadsbrist eller bättre tillgång på bostäder skulle kunna infogas under begreppet SGEI. Medan reglerna om SGEI är ganska generösa krävs att stödåtgärder snävas av till det som klassificeras som *social housing* enligt kommissionens praxis. Enligt denna utredning omfattar *social housing* endast åtgärder som riktas mot vissa missgynnade grupper som skulle ha mycket svårt att få tillgång till bostadsmarknaden. Tillhandahållandet av en SGEI kräver dessutom att det offentliga tilldelar företag uppdraget att tillhandahålla bostäder till målgrupperna. Vad gäller stödformen tycks åtminstone SGEI-beslutet medföra att stöd främst kan ges genom kontantbidrag. Eftersom reglerna i SGEI-beslutet inte får resultera i överkompensation för den enskilde stödmottagaren är det förmodligen inte möjligt att ge stöd genom allmänna åtgärder som nämns i avsnitt 3, som ger förmåner till alla bostadsutvecklare t.ex. genom ett förmånligt lån. Stödet måste m.a.o. anpassas till den enskilde stödmottagaren.

För övrigt har det konstaterats att det är oklart om fördragreglerna, artiklarna 107.2–3 FEUF och artikel 106.2 FEUF skulle ge ett större utrymme för att rättfärdiga de föreslagna åtgärderna. Det finns helt enkelt inte tillräckligt med rättspraxis från domstolen eller beslutspraxis från kommissionen för att göra en uttömmande bedömning. Riktlinjer och tillkännagivande från kommissionen ger inte heller stöd för att de föreslagna åtgärderna skulle kunna undantas enligt fördragsreglerna. Därmed är bedömningen att stöd enklast kan ges genom GBER eller SGEI-beslutet.

Källor

Offentlig tryck

Rådets förordning (EU) 2015/1589 av den 13 juli 2015 om genomförandebestämmelser för artikel 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt EUT 2015 L 248/9 (Procedurförordningen).

Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget, EGT 2014 L 187/1 (GBER).

Kommissionens Förordning (EU) nr 1407/2013 av den 18 december 2013 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse, EUT 2013 L 352/1 (*De minimis*-förordningen).

Kommissionens förordning (EG) nr 800/2008 av den 6 augusti 2008 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den gemensamma marknaden enligt artiklarna 87 och 88 i fördraget, EUT 2008 L 214/3 (GBER 2008).

Kommissionens beslut 2012/21/EU om tillämpningen av artikel 106.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på statligt stöd i form av ersättning för allmännyttiga tjänster som beviljas vissa företag som fått i uppdrag att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse EUT 2012 L 7/3 (SGEI-beslutet).

Kommissionens förordning (EU) nr 360/2012 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse som beviljas företag som tillhandahåller tjänster av allmänt ekonomiskt intresse EUT 2012 L 114/8 (SGEI-förordningen).

Kommissionens tillkännagivande om begreppet statligt stöd som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, EUT 2016 C 262/01 (Tillkännagivandet om stöd)

Meddelande från kommissionen, Rambestämmelser för statligt stöd till forskning, utveckling och innovation, EUT 2014 C 198/01 (Rambestämmelser om FoU).

Meddelande från kommissionen, EU:s riktlinjer för tillämpning av reglerna för statligt stöd på snabb utbyggnad av bredbandsnät, EUT 2013 C 25/01 (Riktlinjer om bredband).

Meddelande från kommissionen – Europeiska unionens rambestämmelser för statligt stöd i form av ersättning för offentliga tjänster, EUT 2012 C 8/15 (Rambestämmelser om SGEI).

Meddelande från kommissionen – Kriterier vid bedömningen av förenligheten av statligt stöd för utbildning som omfattas av kravet på individuell anmälan EUT 2009 C 188/1 (Meddelande om utbildningsstöd).

Meddelande från kommissionen – Kriterier vid bedömningen av förenligheten av statligt stöd för anställning av arbetstagare med sämre förutsättningar och med funktionshinder som omfattas av kravet på individuell anmälan EUT 2009 C 188/6 (Meddelande om arbetstagarstöd).

Kommissionens tillkännagivande om tillämpningen av artiklarna 87 och 88 i EG-fördraget på statligt stöd i form av garantier, EUT 2008 C 155/10 (Tillkännagivandet om garantier).

Kommissionen, General Block Exemption – Frequently Asked Questions (GBER–FAQ).

Svenska lagar och förordningar

Förordning (2016:880) om statligt stöd för att anordna och tillhandahålla hyresbostäder och bostäder för studerande.

Förordning (2012:872) om statlig finansiering genom regionala utvecklingsbolag.

Svenska utredningar

SOU 2017: 108

Rättspraxis

Mål C-349/17 Eesti Pagar AS mot Ettevõtlike Arendamise Sihtasutus och Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, EU:C:2019:172 (*Eesti Pagar*).

Mål C-171/17 Europeiska kommissionen mot Ungern, EU:C:2018:881 (*Kommissionen mot Ungern*).

Mål C-405/16 P Förbundsrepubliken Tyskland mot Europeiska kommissionen, EU:C:2019:268 (*EEG-el*).

Case C-74/16 Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania v Ayuntamiento de Getafe, EU:C:2017:496 (*Congregación*).

Mål C-657/15 P Viasat Broadcasting UK Ltd mot TV2/Danmark A/S., EU:C:2017:837 (*Viasat*).

Förenade målen C-20/15 P och C-21/15 P Europeiska kommissionen mot World Duty Free Group SA m.fl., EU:C:2016:981 (*World Duty Free*).

Mål C-518/13 The Queen, på begäran av Eventech Ltd mot The Parking Adjudicator, EU:C:2015:9 (*Eventech*).

Mål C-280/00 Altmark Trans GmbH och Regierungspräsidium Magdeburg mot Nahverkehrsgesellschaft Altmark GmbH, i närvaro av Oberbundesanwalt beim Bundesverwaltungsgericht, EU:C:2003:415 (*Altmark*).

Mål C-53/00 Ferring SA mot Agence centrale des organismes de sécurité sociale (ACOSS), EU:C:2001:627 (*Ferring*).

Mål C-393/92 Commune d'Almelo m.fl. mot NV Energiebedrijf Ijsselmij, EU:C:1994:171 (*Almelo*).

Mål C-142/87 Konungariket Belgien mot Europeiska gemenskapernas kommission, EU:C:1990:125 (*Kommissionen mot Belgien*).

Kommissionens praxis

Kommissionens beslut, Grekland - Larco, ärende SA.34572, C(2014) 1818 Final (*Larco*).

Kommissionens beslut, ärendena E 2/2005 och N 642/2009, C(2009) 9962 final (*Nederländerna - Wocos*).

Kommissionens beslut, ärende N 358/2009, Hungary - Support Schemes for Housing loans, C(2009) 5658 final (*Hungary - Housing loans*).

Kommissionens beslut, ärende N 179/2009, UK Homeowners Mortgage Support Scheme, C(2009)3047 (*UK - Mortgage Support Scheme*).

Kommissionens beslut, ärende N 131/2009, Finland - REIT, C(2010) 2974 (Finland - REIT)

Kommissionens beslut, ärende N 395/2005, Irland - HFA, C(2005)4668 final (*Irland - HFA*).

Kommissionens beslut, ärende N 40/2003, Sverige - Åtgärder för främja visst bostadsbyggande, C(2003) 1762 final (*Sverige - bostadsbyggande*).

Litteratur

K Bacon, *European Union Law of State Aid* (Oxford University Press, 2 ed. 2013) (Bacon), 88.

P Bovis, R Cissotta, A Ö Caoimh, K Pantazatou, W Sauter and E Szyszczak, 'Distortion of Competition and Effect on Trade between EU Member States', chapter 5, part II, in H C Hofmann and C Micheau, 'State Aid Law of the European Union', Oxford University Press 2016, (*Bovis et al.*).

Koert van Buijen och Alexander Rose, General Block Exemption Regulation, kapitel 7 i P Werner and V Verouden (eds), *EU State Aid Control – Law and Economics* (Wolters Kluwer 2017),

Leigh Hancher och Phedon Nicolaides, Compatibility of Aid – General Introduction, kapitel 6 i P Werner and V Verouden (eds), *EU State Aid Control – Law and Economics* (Wolters Kluwer 2017), s. 193 ff. (Hancher & Nicolaides)

Hettne, Jörgen, Rättsutlåtande angående offentliga stöd till bostadssektorn, Bostad 2030, Rapportserie; Nr 7, 2018 (Hettne).

Ianus, Ramona, Rusche, Tim Maxian, Orzan, Massimo Francesco, 'Aid Exempted from Notification to the Commission: The General Block Exemption Regulation (GBER), kapitel 5, del III, s. 324 ff., i H C Hofmann and C Micheau, 'State Aid Law of the European Union', Oxford University Press 2016, (Ianus et al.).

Indén, Tobias, EU:s statsstödsrätt – EU-rättens krav och den nationella rättens utmaningar, Iustus förlag, 2013 (Indén).

